

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА

**ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
СУЧАСНИЙ ДИСКУРС ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ
ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ**

Матеріали науково-практичної конференції

23-24 червня 2017 року

Харків – 2017

УДК 008(062.552)
ББК 71я431
Т 65

Редакційна колегія:

Л.Г. Омельченко – директор Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва, заслужена артистка України

О.Г. Бугайченко – завідувач відділу інноваційних культурних проєктів та міжнародного співробітництва Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва

Н.М. Роман – кандидат педагогічних наук, доцент

Адреса редакційної колегії: 61002, Україна, м. Харків, вул. Пушкінська, 62;
Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва.
Тел.+380 (57) 725-12-36

Т65 Традиційна культура в умовах глобалізації: сучасний дискурс щодо збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Матеріали науково-практичної конференції (23-24 червня 2017 року). – Харків, 2017. – 360 с.

Збірка містить тези та доповіді, в яких піднімаються та аналізуються проблеми збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах сьогодення. Різним аспектам вивчення цих питань було присвячено роботу науково-практичної конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації: сучасний дискурс щодо збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини», яка проходила в м. Харкові 23-24 червня 2017 року.

Конференція об'єднала провідних дослідників та діячів культури і мистецтва з різних регіонів України, науковців із інших країн, представників національно-культурних товариств. У ході наукового дискурсу досвідчені вчені простежили й узагальнили інноваційні тенденції збереження елементів нематеріальної культурної спадщини в контексті сучасного мистецтвознавства, культурології, історії, філософії, педагогіки. Під час роботи конференції було обґрунтовано й систематизовано ефективні засоби та шляхи популяризації нематеріальної культурної спадщини. Окремо було визначено перспективи інтеграції традиційної культури в світову культуру та особливості її використання в процесі впровадження стратегії культурної децентралізації.

Для широкого кола дослідників, практиків, а також усіх тих, хто цікавиться нематеріальною культурною спадщиною різних народів світу та перспективами подальшого розвитку й піднесення традиційної культури в умовах глобалізації.

Матеріали друкуються в авторській редакції з незначними коректорськими правками українською та російською мовами.

УДК 008(062.552)
ББК 71я431
Т 65

ISBN 978-617-7470-68-6

Обласний організаційно-методичний
центр культури і мистецтва, 2017

Н.М. Роман,
кандидат педагогічних наук, доцент
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди,
член Національної спілки
музикантів України

**НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ Г. ХОТКЕВИЧА В ТОВАРИСТВІ
ІМЕНІ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА
(до 140-річчя від дня народження Г. Хоткевича)**

Питаннями національної ідентичності, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини активно займалися представники української наукової і творчої інтелігенції й на початку XX століття. Відомо, що з 1905 р. Х. Алчевська, Д. Багалій, М. Лободовський, М. Пильчиков, М. Сумцов здійснювали марні спроби заснувати в Харкові товариство «Просвіта». Тільки в 1912 р. харків'янам вдалося офіційно зареєструвати «Українське імені Г. Квітки-Основ'яненка літературно-мистецько-етнографічне товариство» діяльність якого була спрямована на вдосконалення суспільства шляхом позитивного впливу літератури, мистецтва та етнографії.

У 1914 р., повернувшись після еміграції до Харкова, Г. Хоткевич зажадав долучитися до діяльності товариства [3]. Охоплений ідеєю дослідження й розвитку національної науки і культури українського народу, в 1915 р. при товаристві він заснував науковий відділ і став його головою. До нього приєдналися: Н. Баженов, П. Воронін, М. Данилевський, Я. Довбищенко, С. Дрімцов, К. Жуків, А. Коровайчук, О. Сердюк, А. Яната та ін. Серед документів Харківського державного обласного архіву зберігаються протоколи відкритих засідань наукового відділу за квітень – грудень 1915 р., які засвідчують, що свої дослідження вчені спрямовували саме на вивчення й популяризацію нематеріальної культурної спадщини українського народу [4].

Г. Хоткевич, так само як і інші науковці, особисто читав публічні лекції. Особливу увагою слухачів користувалися його доповіді: «Про стан народної освіти і розваги в Галичині», «Слово присвячене пам'яті Б. Грінченка», а також лекції-концерти про українську музику та

мистецтво бандуристів [4]. Просвітницькі заходи були спрямовані на оприлюднення й широку популяризацію здобутків українського народу та досягнень його видатних представників.

Г. Хоткевич власноручно розробляв напрями діяльності наукового відділу й прискіпливо ставився до тематичного плану науково-просвітницьких лекцій. Так, питанням освіти й виховання сільської молоді була присвячена доповідь Ю. Єремєвої «Главный тормоз народному просвещению и устройству разумных развлечений в селах Украины» [4], зачитана на відкритому засіданні наукового відділу 29 жовтня 1915 р. Головною думкою, яку дослідниця намагалася донести до аудиторії, була необхідність організації початкової освіти на селі українською мовою. Вона доводила, що учні не розуміють змісту прочитаного в російських підручниках, а також те, що процес навчання повинен проходити «на понятном для учеников языке». Підвищенню освітнього рівня сільських дітей, на думку Ю. Єремєвої, сприяло використання в навчальній роботі підручників і художніх книжок, написаних рідною мовою, розучування й виконання з учнями українських народних пісень.

За дорученням Г. Хоткевича, член наукового відділу А. Яната, у своєму виступі на з'їзді, зібраному Харківським товариством розповсюдження грамотності серед народу, зауважував, що існуючі на той час навчальні заклади затримували поширення освіти серед національної молоді. У своїх тезах, які також збереглися в Харківському державному обласному архіві [2], А. Яната наголошував: «Совершенно правильную характеристику значения современной школы на Украине дал лучший русский педагог Ушинский, считавший эту школу «бесполезной», ибо малоросияне скоро забывают несколько слов, выученных в школе, а вместе с тем забывают и те понятия, которые были к ним привязаны» [2, с. 91]. А. Яната також був упевнений у тому, що молодь слід навчати рідною мовою. Викриваючи недоцільність системи народної освіти, існуючої на Слобожанщині, він підкреслював, що школа сприймалася учнями, як «нечто совершенно им чуждое». Відсутність взаєморозуміння між учнями і вчителями, які розмовляли в школі російською мовою, приводило до неефективності навчального процесу, гальмувало розвиток народної освіти в цілому.

Активну дискусію науковців викликала доповідь Г. Хоткевича про українську інтелігенцію, в якій він зосередив увагу на негативних рисах інтелігенції як соціального прошарку. Головними вадами представників національної наукової та культурної еліти він визнав:

сварливість, дріб'язковість, «тяготение к тепленьким местам», «ренегатство, носящее исторически затяжной характер, благодаря которому украинская интеллигенция не имела своей широко представленной репрезентации в мире», відсутність палкої любові до свого рідного, схильність втрачати чемність і порядність при наявності влади над іншими [4, л. 5]. Виявлені недоліки він підпорядкував процесам історичного розвитку країни і, навіть, зробив спробу проаналізувати причини негативних наслідків.

Протягом усього життя Г. Хоткевич цілеспрямовано й послідовно займався просвітницько-організаторською діяльністю. Він вважав доцільним об'єднання представників національної інтелігенції, провідних діячів освіти і культури в громадські товариства з метою інтеграції просвітницьких ідей та популяризації наукових висновків серед широкої аудиторії слухачів. Підкреслюючи роз'єднаність української інтелігенції на межі ХХ ст., Г. Хоткевич зауважував: «Ми, харківські українці, жили як робінзони, кожний собі окремо, наче на необитаємім острові» [5, с. 14].

Процес становлення національно-патріотичних поглядів Г. Хоткевича проходив на фоні розвитку прогресивних переконань, притаманних демократичній інтелігенції кінця ХІХ – початку ХХ ст. У передмові до сьомого тому творів Г. Хоткевича, надрукованого видавництвом «Рух» у 1931 р., А. Березинський пояснював: «Походження інтелігенції з «простого народу» наповнювало її свого роду демократизмом, тоді як суспільний розвиток капіталізму, культурного впливу буржуазного заходу заставляли її шукати свого класового визначення, а в розвитку культури прирівнюватися до тих шляхів, якими йшла інтелігенція інших капіталістичних країн. На формування світогляду тої інтелігенції впливала ще й та обставина, що їй доводилося вести боротьбу за своє визначення з боку російської, польської та німецької інтелігенції, що дивилася на українського інтелігента звисока. Це й спричиняло до посиленого націоналізму в українській інтелігенції» [1, с. 40].

Обміркувавши власні життєві спостереження стосовно добropорядності української інтелігенції, Г. Хоткевич намагався викрити й виправити ганебні недоліки її представників. Свою наукову діяльність він підпорядкував винищенню ідеї меншовартості українського народу й утвердженню принципів самоповаги, національного достоїнства. Причиною негативних тенденцій Г. Хоткевич уважав «міжкультурність», нехтування віковими традиціями народної педагогіки, коли з дитинства молодь не

отримувала національного виховання у родині. Але ж він із оптимізмом дивився в майбутнє і завжди вірив у почуття патріотизму, притаманне українському народу. Він наголошував: «Растет новая украинская интеллигенция из самой народной среды, которая создаст свою культуру и все, что будет ею сделано, будет иметь индивидуальный отпечаток, а не копирование или подражание кому-либо, и в этом залог принятия ее творчества в сокровищницу общечеловеческой культуры» [4, л. 8].

Г. Хоткевич завжди щиро переймався проблемами збереження й розвитку української культури і через це підтримував творчі стосунки з кращими представниками передової національної інтелігенції, серед яких були: Х. Алчевська, В. Антонович, Д. Антонович, Д. Багалій, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Загірня, М. Заньковецька, І. Карпенко-Карий, Ф. Колесса, М. Коцюбинський, М. Лисенко, О. Пчілка, О. Русов, М. Старицький, М. Сумцов, Л. Українка, І. Франко та ін. Спілкування з видатними діячами науки, культури і освіти відбилося у світогляді й напрямках його діяльності, відіграло визначну роль у розвитку національно-просвітницьких та науково-методичних ідей.

Особливий вплив на визначення змісту просвітницької діяльності Г. Хоткевича належав особистості І. Франка, який у своїй багатогранній творчості не обминав питань української освіти і культури, наголошуючи: «Дерево тоді тільки може рости, коли має коріння в землі, а просвіта тільки там може ширитися і плоди приносити, де має коріння в народі» [6, с. 8].

Г. Хоткевич палко схвалював принципи збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини, які пропагували члени наукового відділу товариства імені Г. Квітки-Основ'яненка. Актуальність тем та високий науковий рівень доповідей призвели до того, що популярність відкритих засідань відділу невпинно зростала серед харків'ян. За період із 29 квітня до 17 грудня 1915 р. відбулося 20 лекцій, предметом обговорень були прогресивні наукові ідеї вчених у світлі української національної думки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березинський А. Гуцульщина в українській літературі / Хоткевич Г. Твори у 8 т. Т. 7. – Х.: Рух, 1931. – С. 5-43.

2. Харківський державний обласний архів, Ф. 200, Харьковское общество распространения в народе грамотности, оп. 1, ед. хр. 446. Комиссия по организации съезда разумных развлечений. Списки тем, тезисы докладов. Письма Г. Хоткевича, доклад «Опыт разумных развлечений в Галиции и его указания для нас». 1915. – 138 л.
3. Харківський державний обласний архів, Ф. 488, оп. 1, од. зб. 5. Заяви різних осіб про прийняття у члени товариства та про постанову їх на балотування. Лист Г. Хоткевича до хвальної ради товариства. 1915. – Арк. 10.
4. Харківський державний обласний архів, Ф. 488, Українське імені Григорія Квітки-Основ'яненка літературно-художньо-етнографічне товариство у м. Харкові, оп. 1, од. зб. 1. Протоколи відкритих засідань науково-літературного товариства ім. Григорія Квітки-Основ'яненка. 1915. – 50 арк.
5. Хоткевич Г. Твори. Т. 1. – Х.: Рух, 1928. – 328 с.
6. Франко І. Педагогічні статті і висловлювання / Упоряд. Дзеверін О. – К.: Радянська школа, 1960. – 297 с.

В.С. Романовський,
кандидат історичних наук,
член Харківського історико-
філологічного товариства

НЕВИДИМА ПРИРОДА МИСТЕЦТВА У СВІТЛІ СКОВОРОДИНСЬКОГО НОВОПЛАТОНІЗМУ

20 квітня 2006 р. набула чинності Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини, прийнята Генеральною конференцією ЮНЕСКО 17 жовтня 2003 р. в Парижі (далі – Конвенція). Цей нормативний документ вимагає охорони усних традицій та форм вираження, зокрема мови; виконавських мистецтв; звичаїв, обрядів, святкувань; знань та практик, пов'язаних із природою та Всесвітом; знань та навичок, пов'язаних із традиційними ремеслами (ст. 2, п. 2) [6, с. 26-27].

Слід заважити, що й мова, і виконавчі мистецтва, і звичаї, обряди, народні свята, традиційні ремесла мають матеріальні прояви. Так, мова передається, насамперед, звуками й при цьому залежить від